

IJTIMOYIY TARMOQLAR DISKURSINING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Abdimurodov D.D.

Ilmiy maslahatchi: f.f.f.d., (PhD), katta o'qituvchi.

Jononova Shahzoda Elmurod qizi

Talaba.

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

“Filologiya fakulteti” Xorijiy til va adabiyoti kafedrasida talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19510417>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoqlar diskursining pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ijtimoiy tarmoqlarda yuzaga keladigan muloqotning nutqiy, funksional va kommunikativ jihatlari pragmatika nuqtai nazaridan o'rganildi. Xususan, nutq aktlari, implikatura, presuppozitsiya, deixis, politeness va impoliteness strategiyalari, shuningdek emoji, hashtag, qisqartmalar va boshqa multimodal vositalarning pragmatik yuklamasi ko'rib chiqildi. Natijalar ingliz tilidagi ijtimoiy media diskursi an'anaviy yozma nutqdan yuqori interaktivligi, qisqaligi, ekspressivligi, kontekstga kuchli bog'liqligi hamda auditoriyaga yo'naltirilganligi bilan farqlanishini ko'rsatdi. Ushbu maqola pragmatika, diskurs tahlili, media lingvistikasi va ingliz tili kommunikatsiyasi bo'yicha tadqiqotlarda nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoq diskursi, pragmatika, ingliz tili, nutq akti, implikatura, deixis, politeness, impoliteness, emoji, hashtag, multimodallik.

Annotation. This article examines the pragmatic features of English social media discourse. The study investigates the communicative, functional, and discursive properties of interaction on social networking platforms from a pragmatic perspective. Particular attention is paid to speech acts, implicature, presupposition, deixis, politeness and impoliteness strategies, as well as the pragmatic load of emojis, hashtags, abbreviations, and other multimodal resources.

The findings show that English social media discourse differs from traditional written discourse due to its high interactivity, brevity, expressiveness, context dependency, and strong audience orientation. Pragmatic meaning in this discourse is constructed not only through verbal elements but also through visual, graphic, and platform-specific semiotic resources. The article is theoretically and practically significant for pragmatics, discourse analysis, media linguistics, and the study of English communication.

Keywords: social media discourse, pragmatics, English language, speech act, implicature, deixis, politeness, impoliteness, emoji, hashtag, multimodality.

Kirish

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy muloqotning eng faol maydonlaridan biriga aylandi. X, Facebook, Instagram, TikTok, YouTube va Reddit kabi platformalarda shakllanayotgan ingliz tilidagi kommunikatsiya an'anaviy og'zaki va yozma nutq shakllaridan sezilarli darajada farq qiladi.

Bunday farq, avvalo, diskursning qisqa, tezkor, interaktiv, multimodal va ommaviy xarakter kasb etishi bilan izohlanadi. Shu bois ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoq diskursini faqat leksik yoki grammatik jihatdan emas, balki pragmatik nuqtai nazardan ham o'rganish muhim

ilmiy ahamiyatga ega. Pragmatika tildagi ma'noning vaziyat, kontekst, adresant, adresat va kommunikativ maqsad bilan uzviy bog'liqligini tadqiq etadi. Ijtimoiy tarmoqlarda esa ma'no ko'pincha matnning o'zidan tashqari reply zanjiri, emoji, hashtag, vizual ishora va auditoriya reaksiyasi orqali shakllanadi. Mazkur maqolaning maqsadi ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoqlar diskursining asosiy pragmatik xususiyatlarini aniqlash va ularning kommunikativ vazifalarini ilmiy jihatdan izohlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: ijtimoiy media diskursining pragmatik tabiatini tavsiflash; nutq aktlari, implikatura, presuppozitsiya, deiksis, politeness va impoliteness strategiyalarining qo'llanishini ko'rsatish; emoji, hashtag va grafostilistik vositalarning pragmatik rolini yoritish; auditoriyaga yo'naltirilgan kommunikativ modelni tavsiflash.

Tadqiqot obyekti sifatida ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoqlar diskursi tanlandi. Tadqiqot predmeti esa ushbu diskursning pragmatik xususiyatlari, ya'ni kontekstga bog'liq ma'no hosil qilish mexanizmlari, kommunikativ niyatni ifodalash vositalari hamda interaktiv strategiyalaridir.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, ijtimoiy tarmoq diskursi pragmatika, diskurs tahlili va multimodallik kesishgan nuqtada kompleks tarzda talqin qilinadi.

Metod va metodologiya

Tadqiqotda sifat tahliliga asoslangan kompleks metodologiya qo'llanildi. Asosiy usullar sifatida pragmatik tahlil, diskurs tahlili, kompyuter vositasidagi diskurs tahlili hamda kontekstual-interpretativ yondashuvdan foydalanildi. Pragmatik tahlil yordamida ingliz tilidagi post, caption, comment, thread va replylarda ifodalangan kommunikativ niyatlar, yashirin ma'nolar va baholovchi strategiyalar o'rganildi.

Metodologik asos sifatida J. L. Austin va J. Searlening nutq aktlari nazariyasi, H. P. Graysning kooperatsiya prinsipi va implikatura nazariyasi, P. Brown hamda S. Levinsonning politeness modeli, S. Herringning computer-mediated discourse analysis yondashuvi va F. Yusning cyberpragmatics konsepsiyasi tanlandi. Ushbu nazariy asoslar ijtimoiy tarmoqlarda yuzaga keladigan til hodisalarini tizimli talqin qilish imkonini beradi.

Tahlil davomida quyidagi pragmatik ko'rsatkichlar markazga olindi: nutq aktlarining turi va funksiyasi; implikatura va presuppozitsiya; deiktik birliklarning ishlatilishi; politeness va impoliteness strategiyalari; emoji, hashtag, qisqartma va tipografik vositalarning pragmatik yuklamasi; auditoriyaga yo'naltirilganlik darajasi. Mazkur metodologiya ijtimoiy media matnini mustaqil, dinamik va ko'p qatlamli kommunikativ hodisa sifatida baholash imkonini berdi.

Adabiyotlar tahlili

Pragmatikaning nazariy asoslari XX asrning ikkinchi yarmida jadal rivojlandi. Austinning "How to Do Things with Words" asari tildagi birliklar faqat axborot uzatish emas, balki amal bajarish vositasi ekanini ko'rsatdi. Searle esa nutq aktlarini tasniflab, illokutsion kuchning kommunikativ vazifasini aniqroq yoritdi. Graysning implikatura nazariyasi yashirin ma'noni anglashda kooperatsiya prinsipining ahamiyatini ochib berdi. Brown va Levinson esa muloyimlik strategiyalarini ijtimoiy munosabatlarni boshqarish vositasi sifatida ko'rsatdi. Raqamli kommunikatsiyani tilshunoslik nuqtai nazaridan tadqiq etishda S. Herringning ishlari alohida o'rin tutadi. U computer-mediated discourse analysis yondashuvi orqali internetdagi yozishmalar, forumlar, chatlar va ijtimoiy tarmoqlardagi nutqni mustaqil diskurs turi sifatida o'rganish zarurligini asoslab berdi.

Uning qarashicha, raqamli muloqot na sof og‘zaki, na sof yozma nutqdir, balki o‘ziga xos gibrid xususiyatga ega. F. Yus tomonidan ishlab chiqilgan cyberpragmatics konsepsiyasi esa internet-muloqotda ma’no hosil qilish jarayonini relevans va inferensiya bilan bog‘lab talqin etadi.

Unga ko‘ra, foydalanuvchi raqamli muhitda kontekstni tiklash uchun qo‘shimcha belgilar — emoji, punktuatsiya, grafostilistika va memetik ishoralardan faol foydalanadi. Zamonaviy tadqiqotlarda ijtimoiy media diskursi identitet qurilishi, jamoaviy baholash, publiklik, algoritmik ko‘rinuvchanlik va multimodallik bilan tavsiflanadi.

So‘nggi yillarda politeness va impoliteness bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar ijtimoiy tarmoqlardagi konfliktli muloqot, kinoya, masxara va ritualized disagreement hodisalarining kuchayganini ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, qo‘llab-quvvatlash, birdamlik va ijobiy identifikatsiya strategiyalari ham faol qo‘llanadi. Demak, ijtimoiy media pragmatikasi klassik nazariyalarni yangi raqamli kontekstda qayta o‘qishni talab qiladi.

Muhokama

Ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoqlar diskursida nutq aktlari yuqori darajada dinamik va funksionaldir. Foydalanuvchilar post yoki izoh orqali nafaqat xabar beradi, balki munosabat bildiradi, baholaydi, tanqid qiladi, qo‘llab-quvvatlaydi, da‘vat etadi, kinoya qiladi yoki jamoaviy pozitsiyani ifodalaydi. Masalan, qisqa “Interesting” birligi kontekstga qarab samimiy qiziqish, shubha yoki istehzoni anglatishi mumkin. Demak, illokutsion kuch ko‘pincha matndan ko‘ra kontekst, auditoriya va platforma mexanikasi orqali belgilanadi.

Implikatura va presuppozitsiya ijtimoiy media muloqotining markaziy pragmatik mexanizmlaridan biridir. Ingliz tilidagi “Sure, that helped a lot”, “Great job again” yoki “We all know what happened” kabi birliklar ko‘pincha literal ma’noda emas, balki yashirin baho yoki ironik mazmunda ishlatiladi. Presuppozitiv qurilmalar esa muallif fikrini fakt sifatida emas, oldindan ma’lum haqiqat sifatida taqdim etishga xizmat qiladi. Bu auditoriyaga kuchli ta’sir o‘tkazuvchi pragmatik usullardan biridir.

Deixis ham ijtimoiy tarmoq diskursida murakkab ko‘rinishga ega. “This”, “here”, “they”, “now”, “that one” kabi birliklar ba’zan ma’lum bir postga, ba’zan izohlar zanjiriga, ba’zan esa kengroq trend yoki voqeaga ishora qiladi. Shuning uchun deiktik ma’no raqamli makon, giperhavola, vizual kontent va foydalanuvchilar o‘rtasidagi umumiy bilim bilan birgalikda shakllanadi.

Politeness va impoliteness strategiyalarining parallel ishlashi ijtimoiy media diskursining yana bir muhim xususiyatidir. “I respectfully disagree”, “Maybe I’m wrong, but...” kabi yumshatuvchi formulalar bahsni nazorat qilishga xizmat qilsa, kinoya, ochiq masxara, quote-tweet orqali sharmanda qilish yoki mock politeness kabi shakllar yuz tahdidini kuchaytiradi. Ayrim hollarda impoliteness guruh birdamligini mustahkamlash, ichki hazilni kuchaytirish yoki ideologik qarshilikni ifodalash vositasi sifatida ham ishlaydi.

Emoji, hashtag, qisqartmalar va grafostilistik vositalar ijtimoiy tarmoq diskursida pragmatik ma’no yaratishning faol resurslaridir. Masalan, bir xil gapga qo‘shilgan 😊, 😏 yoki 😬 emoji-lari uning niyatini tubdan o‘zgartirishi mumkin. Hashtaglar esa faqat mavzu ko‘rsatkichi bo‘lib qolmay, baholash, safarbarlik va identifikatsiya vositasiga aylanadi. Capitalization, cho‘zilgan grafika, ko‘p undov yoki savol belgisi kabi vositalar hissiy urg‘u va ekspressivlikni oshiradi.

Ijtimoiy tarmoqlardagi inglizcha kommunikatsiyaning muhim tomoni uning ko'p qatlamli adresatlik tabiatidir. Muallif replyni bir foydalanuvchiga qaratgandek ko'rinsa-da, amalda u keng omma, obunachilar, tarafdorlar yoki algoritmik auditoriya uchun yozishi mumkin. Shu sababli pragmatik strategiyalar individual suhbatdoshga emas, balki bir vaqtning o'zida bir necha auditoriyaga moslab quriladi.

Natija

Tadqiqot natijalari ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoqlar diskursining o'ziga xos pragmatik modelini aniqlash imkonini berdi. Birinchidan, ushbu diskursda nutq aktlari yuqori darajada kontekstga bog'liq bo'lib, ularning illokutsion kuchi ko'pincha verbal bo'lmagan resurslar orqali kuchayadi. Ikkinchidan, implikatura va presuppozitsiya foydalanuvchi pozitsiyasini yashirin yoki bilvosita ifodalashning asosiy vositalaridan biri ekanligi aniqlandi.

Uchinchidan, deiktik birliklarning ma'nosi platforma tuzilishi bilan bevosita bog'langan bo'lib, ular ekran makoni va interaktiv zanjir ichida funksiyalanadi. To'rtinchidan, politeness va impoliteness strategiyalari qarama-qarshi hodisalar emas, balki bir diskursning ikki parallel kommunikativ ko'rinishi ekani kuzatildi. Beshinchidan, emoji, hashtag, qisqartma va grafostilistik vositalar ijtimoiy media nutqida mustaqil pragmatik resurs sifatida faol qo'llanadi.

Umuman olganda, ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoqlar diskursi an'anaviy yozma nutqdan qisqaligi, interaktivligi, multimodaligi, yuqori ekspressivligi va auditoriyaga yo'naltirilganligi bilan farqlanadi. Shu bois uni o'rganishda pragmatika, diskurs tahlili va media lingvistikasining integrallashgan yondashuvi zarur.

Xulosalar

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoqlar diskursi zamonaviy pragmatikaning eng dolzarb tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. U an'anaviy yozma nutq modelidan tashqariga chiqib, verbal, vizual va texnologik belgilar birligida ma'no hosil qiluvchi ko'p qatlamli kommunikativ tizimni namoyon etadi. Maqola doirasida olib borilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, nutq aktlari, implikatura, deiksis, politeness/impoliteness va multimodal resurslar ushbu diskursning tayanch pragmatik unsurlarini tashkil etadi. Ular foydalanuvchining kommunikativ niyatini, ijtimoiy pozitsiyasini va auditoriyaga ta'sir ko'rsatish strategiyasini belgilaydi.

Tadqiqotning nazariy ahamiyati pragmatika va diskurs tahlili doirasida ijtimoiy media kommunikatsiyasining ilmiy modelini kengaytirishi bilan belgilanadi. Amaliy ahamiyati esa ingliz tili stilistikasi, media savodxonlik, onlayn kommunikatsiya madaniyati, tarjima va til o'qitish metodikasida qo'llanilishi mumkinligi bilan izohlanadi. Kelgusida ingliz va o'zbek tillaridagi ijtimoiy media diskursini qiyosiy pragmatik jihatdan o'rganish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
2. Baron, N. S. (2008). *Always On: Language in an Online and Mobile World*. Oxford: Oxford University Press.
3. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

4. Crystal, D. (2011). *Internet Linguistics: A Student Guide*. London: Routledge.
5. Grice, H. P. (1975). *Logic and Conversation*. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press.
6. Herring, S. C. (2004). *Computer-mediated discourse analysis: An approach to researching online behavior*.
7. Leech, G. (2014). *The Pragmatics of Politeness*. Oxford: Oxford University Press.
8. Locher, M. A. (2010). Introduction: Politeness and impoliteness in computer-mediated communication. *Journal of Politeness Research*.
9. Page, R., Barton, D., Lee, C., & Unger, J. (2014). *Researching Language and Social Media*. London: Routledge.